

Baskın Oran – Üçüncü Varlık Vergisi Faciası

Posted on 04/12/2021

Kasım ayı, Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) tarihinin en büyük resmî yüzkarası olan 1942 Varlık Vergisi'nin 79. yıldönümü. Hayırlı olsun.

Bu konudaki faciaların ilki, Kasım 1942'de kabul edilerek Türkiye'de Gayrimüslim vatandaştan Müslüman vatandaşa en büyük sermaye transferini gerçekleştiren Varlık Vergisi'nin bizzat kendisiydi.

İkincisi, yasanın uygulanmasında (kendi deyişle “en genç müfettiş” olarak) görev alan, bu Ocak ayında kaybettiğimiz Mülkiyeli büyüğüm Cahit Kayra'nın (Tarihçi kitabevi, 2011) Savaş, Türkiye, Varlık Vergisi kitabı oldu.

Üçüncüsü de, bu rezaleti bunca bilgiyi edinip 79 yıl sonra bile “savaş içinde devlete para lazımdı” mealinde geçen hafta savunabilen (benim şu anda tespit edebildiğim kadarıyla) iki girişim. Sırayla gidelim.

Birinci facia'yı yani vergiyi çok özetle vereyim:

Bu konudaki temel eser, zamanın Mülkiyeli İstanbul Defterdarı Faik Ökte'nin “Varlık Vergisi Faciası” kitabıdır. Ödenecek miktar bürokratın iki dudağı arasındadır, itirazı-temyizi yoktur, 15 gün içinde tarh edilir (miktarı belirlenir), 15 gün sonra tahsile gidilir. Mükellef bunu izleyen 15 gün içinde de ödeyemezse taşınmazları (beraber oturduğu akrabalarınınkini de dahil) içindeki eşyalarla birlikte haczedilerek satılır. Bu da borcu ödemeye yetmezse mükellef bedenen çalıştırılır ve alacağı ücretin yarısı borçlarına mahsup edilir.

Kitaptaki hesaba göre, örneğin 100.000 lira borçla çalıştırma kampında 2 lira gündelikle çalıştırılan bir mükelleften kesilen 1 lirayla o mükellef bu borcu 250 yılda ödeyebilecektir (s. 57). Kaldı ki, Gayrimüslim mükelleflerin çok büyük çoğunluğuna yüz binlerce liralık vergi tarh edilmiştir.

Nazilerin tüm Avrupa'yı işgal ettiği savaş, olağanüstü ve korkunç bir dönemdir. Olağanüstü tedbirlerin alınması anlaşılacak bir husustur. Fakat işin püf noktası şuradadır ki, verginin esas amacı Gayrimüslimleri tasfiye etmektir.

Bunun için, yasa metninde tek kelimeyle bile geçmeyen 4'lü bir kategori uygulanacaktır: M (Müslüman), G (Gayrimüslim), D (Dönmeler) ve E (Ecnebler). Yabancı büyükelçiliklerin baskıları sonucunda E cetveli es geçilecektir, D'lere ise G muamelesi yapılacaktır.

Vergi tarhi, takdir komisyonlarının iki dudağı arasında bulunduğu için G ve D'lere tamamen keyfî olarak yüklenen vergi, aynı zenginlikteki M'lerden kişi başı alınanın 2 ilâ 2,5 katı olmuştur. Evini ve eşyalarını sattığı halde ödeyemeyenler, ki bunların tamamı Gayrimüslimdir, kabileler halinde toplam 1.400 kişi olarak Sivrihisar'a ve özellikle de Erzurum Aşkale'ye yol inşaatı için taş kırmaya yollanmışlardır. Tümü Gayrimüslim, çoğu da ileri yaşta olan bu İstanbullu insanlardan 25'i zor koşullara dayanamayarak oralarda ölecektir.

Olayın mimarı, aylık resmî dergi Ayn Tarihi'ne göre (no. 105, Ağustos 1942) kanunun kabulünden 13 hafta önce 5 Ağustos 1942'de okuduğu hükümet programında ideolojisini şöyle açıklamış olan, benim babamın Ödemiş'ten yakın arkadaşı, Başbakan Şükrü Saracoğlu'dur:

“Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. (Bravo sesleri). Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal [en azından] o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir.”

Başbakan'da terminoloji çok açıktır: Müslüman vatandaşlar "Türk", Gayrimüslim vatandaşlar "misafir"dir. Kendisinin 16.01.1943 tarihli Times'a verdiği demeçte "Bizim misafirperverliğimizden faydalanarak zengin oldular" (Aydın Tarihi, No. 110, Ocak 1943) diye andığı insanlar, biz Türkler 1071'de gelmeden önce Anadolu'da asırlardır yaşamakta olan insanların torunlarıdır.

Hatta, Gayrimüslimler "yabancı"dır. Prof. Ayhan Aktar'ın şu sıralarda genişletilmiş 14. baskısını yapan Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları kitabının elimdeki baskısında (s. 148) Trabzon Mebusu F. A. Barutçu'nun anılarından aktarıldığı kadarıyla, Saracoğlu kanunu TBMM'ye şöyle tanıtmaktadır:

"Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz."

Bugünün tabiriyle "ulusalcı" Başbakan'ın amacının, piyasadaki fazla parayı emmek görünümü altında, mallarını yok pahasına satmak zorunda kalacak G'leri iflas ettirmek olduğu, Defterdar F. Ökte'yle aralarında geçen konuşmada da görülmektedir (s. 52). Ökte, "Mükelleflerin bu [çok kısa] müddette likid para bulamamalarından endişe ediyorum" demiştir. Cevap şöyledir: "Fiyat hakkında emellerimiz tahakkuk ettikten sonra, sana istediğin mühletleri vereceğim".

Fiyat hakkındaki "emeller tahakkuk ettikten", yani haraç mezat satılan azınlık malları "Türklerin" eline geçtikten sonra, 23 Ağustos 1942 - 2 Şubat 1943 Stalingrad'daki feci Nazi yenilgisinin ve ünlü gazeteci Cyrus Sulzberger'in 9-13 Eylül yazı dizisinin de etkisiyle 17 Eylül 1943'te toplanan TBMM, 4501 s. yasayla, henüz tahsil edilmemiş borçların silinmesine karar verir. Aralık başında, çalıştırma kamplarındakiler salıverilir.

Bu arada, 18.000.000 Müslüman'ın ve 300.000 Gayrimüslimin yaşadığı ülkede, vergilerini

ödemek için 543 mülk satışa çıkarılmış, Müslümanlar 10 mülk ve Gayrimüslimler de 530 mülk satmıştır. Bu taşınmazların 486'sını Müslümanlar satın alır.

İkinci facia'ya geçelim. Varlık Vergisi'ni mazur gösteren çeşitli yazılar yayınlanmıştır ama bunlardan en şaşırtıcısı, Cahit Kayra'nın Savaş, Türkiye, Varlık Vergisi (Tarihçi kitabevi, 2011) adlı kitabıdır.

1974'te B. Ecevit hükümetinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yapmış olan ve kitabının 116. sayfasındaki dipnotta bizzat yazdığına göre 2001 yılında Cumhuriyet gazetesinde bu verginin ırkçı olduğunu söylemiş olan Cahit Kayra, on yıl sonra bu konuda bütün bildiklerimizi sıfırlayan bir iddia ileri sürmektedir:

“Müslümanlar, Gayrimüslimlerden daha fazla vergilendirilmiştir. M'ler kişi başına 6.102 TL, G'ler ise 5.326 TL ödemiştir”

Okuyunca nasıl şaşırdım, anlatamam. Oturup bütün tabloları gözden geçirdim. Kendime güvenemedim, bir de Ayhan'a (Aktar) sordum. Meğer fevkalade basitmiş mesele: Kayra, bir istatistikçinin asla yapmaması gereken bir şeyi yapmış:

Önce gerek G'lerin gerekse M'lerin, gelir düzeyi açısından asla bir araya getirilemeyecek kadar farklı olan alt gruplarının vergilerini toplamış, arkasından G ve M'nin mükellef sayılarını toplamış, sonra bunları birbirine bölmüş.

Olayın inanılmazlığı da burada patlamakta. Çünkü G'deki çok kalabalık 2 mükellef alt grubunun M'de karşılığı yok. Yani Başbakan Saracoğlu'nun emriyle G grubundaki “Seyyar Satıcılar” ile “Hizmet Erbabı” alt grupları vergiye dahil edilmiş, ama bu iki M alt grubu vergiden muaf tutulmuş.

Bu iki grubun toplam mükellef sayısı, 26.404. Yani, İstanbul'daki 62.575 Varlık Vergisi

mükellefinin tam yüzde 42'si! Tabii, G'nin toplam vergisini bu kalabalık sayıya bölünce G'nin ödediği kişi başına vergi M'ninkinden düşük çıkıyor. "İstatistiklere çok güzel yalan söylenir" sözünün mümtaz örneklerinden biri. Ben Aktar'ın s. 154'de Ökte'den aktardığı alt grupları teker teker hesapladım, kitap çıkar çıkmaz 27.03.2011 tarihli Radikal'de de yazdım, bakınız sonuç nasıl:

Fevkalade Mükellefler: (M): 17.294.549 TL: 460 kişi = 37.596 TL. (G): 189.969.980 TL : 2563 kişi = 74.120 TL. Sonuç: G'ler M'lere göre burada kişi başı % 197 daha fazla ödemişler (yaklaşık 2 katı).

Beyannameli Mükellefler: (M): 3.128.310 TL: 924 kişi = 3.385 TL. (G): 10.364.466 TL : 1259 kişi = 8. 232 TL. Sonuç: G'ler M'lere göre burada kişi başı % 243 daha fazla ödemişler (yaklaşık 2,5 katı).

Esnaf ve tüccar: (M): 4.055.100 TL: 2589 kişi = 1.566; (G): 72.811.850 TL: 24.151 kişi = 3.014 TL. Sonuç: G'ler M'lere göre burada kişi başı % 192 daha fazla ödemişler (yaklaşık 2 katı).

İkinci facia konusunda daha ne yazayım ki; bilmek isteyen herkes her şeyi biliyor. Başkalarının bilmediği bişeyi ekleyeyim sadece. Misafir odamızda duvar boyunda Atatürk ve İnönü resimleri bulunduran, çok sert Kemalist, CHP milletvekili, 1890 doğumlu babam Ekrem Oran'ın bi vesileyle evimizde söylediği bişeyi:

"Haksızlıklar yapıldı. Göztepe'de kepenk yağlayan bir Yahudi'yi yağcı yazdılar. Bir Yahudi bakkal vardı, iki kavanoz akide şekeri de vardı, onu pastane yazdılar. İki de perişan oldu".

Üçüncü facia'ya gelince.

Varlık Vergisi konusunda bugüne kadar anlatılmayan kalmadı. F. Ökte'nin 1947'de yazılan

ve ancak 1951’de yayınlanan temel eserinden sonra özellikle 90’ların sonundan bu yana aralarında Rıdvan Akar, Rıfat Bali, Ayhan Aktar, Samim Akgönül, Çağatay Okutan, Sait Çetinoğlu, İlksen Dinçtürk, Muhammet Güçlü gibi isimler de bulunan araştırmacılar yazılmadık şey bırakmadılar. Ama buna rağmen şu günlerde hâlâ mazur gösterme yazıları çıkabiliyor.

Bunlardan birini anlamak belki mümkün, çünkü Başbakan Saracoğlu’nun torunu merhum dedesini savunuyor. 1987-93 arası Merkez Bankası başkanlığını yapmış olan Rüşdü Saracoğlu’nu Herkül Millas’ın son makalesinden okuyoruz:

“Senelerce Osmanlının kaynağını yiyenler bir gün Cumhuriyet’te bunun vergisini vermeliler değil mi? Bazıları Aşkale’ye gidecekse gitsinler. Neticede burası Yunanistan değil Türkiye Cumhuriyeti.”

Anlaması daha güç olan bir yazı daha var. 21.11.2021 tarihli Cumhuriyet’in Olaylar ve Görüşler sütununda çıkan, Başkent Üniversitesi’nden bir kişinin, muhtemelen bir akademisyenin, “Varlık Vergisi Gerçeği” adlı yazısı. Eğer kendisi akademisyen ise, olay daha vahim. Konuda bunca literatür çıkmışken arkadaş 2 tane dipnot vermiş, ikisi de Cahit Kayra’nın kitabına. Çok tipik şeyler söylüyor:

“Bu dönem, İkinci Dünya Savaşı’nda 70 milyondan fazla insanın hayatını kaybettiği, yaşama ölüm arasında karar vermek zorunda olan hükümetin, din ve ırk ayrımı yapmadan tüm vatandaşlarından kazançlarına göre çok yüksek vergiler istemek zorunda kaldığı bir dönemdir. Alınan diğer vergilerin hiçbirinden bahsetmeden Varlık Vergisi’ni gayri müslimlere karşı ırkçı bir politika olduğunu söyleyerek yargılamak oldukça yanlış ve yanlış bir yaklaşımdır.

“Bu vergiler toplanırken birtakım hak ihlali ve yanlış uygulamaların olduğu da doğrudur. Ancak bu ihlaller genel bir politikanın sonucu değil, bireysel hataların sonuçlarıdır. Çünkü

dönem savaş dönemidir, hataların olması ve bunların denetiminde yaşanan sorunlar o yıllar için oldukça normaldir.”

Tabii, şu da var. Bizzat kendim, Gayrimüslimlere yapılmışlardan hiç haberdar olmadığım ve ayrıca olaylara maalesef sadece sınıfsal açıdan baktığım bir dönemde, asistanlığımın ilk yılında (1969) yayınladığım doktora seminerinde F. Ökte'nin “Varlık Vergisi'ni doğuran sebepler arasında ırkçılık da yer alır” sözünü alıntılıdığım halde, vergiyi “Bürokrasinin gittikçe güçlenen burjuvaziyle yaptığı mücadele” diye yorumlamıştım.

Asistanlığımın ilk yılı idi ve 24 yaşındaydım.

“Oldukça” kuvvetle umuyorum ki Başkent Üniversitesi'nden Artun Dayıoğlu arkadaş da şu anda çok ama çok gençtir...

Kaynak: artigercek.com